

Möjligheternas museum

Undervisnings och kulturministeriets museipolitiska program 2030

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2018:12

Mirva Mattila (redaktör)

Leijona Lejon
Falu leo L.
Alotta Alops

Kämmän saä oteesa
Kunni il ei vuttesas

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 12/2018

Möjligheternas museum

Undervisnings- och kulturministeriets museipolitiska program 2030

Undervisnings- och kulturministeriet, Helsingfors 2018

Undervisnings- och kulturministeriet

ISBN PDF: 978-952-263-558-7

Pämbild: En ung besökare på zoologiska institutionens museum vid Helsingfors universitet (nuvarande Naturhistoriska centralmuseet). Bild: Helsingfors stadsmuseum.

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten / Erja Kankala

Helsingfors 2018

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	2018
Författare	Mirva Mattila (redaktör)	
Publikationens titel	Möjligheternas museum - Undervisnings- och kulturministeriets museipolitiska program 2030	
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2018:12	
Diarienummer		Tema kultur
ISBN PDF	978-952-263-558-7	ISSN PDF 1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-558-7	
Sidantal	50	Språk svenska
Nyckelord	museer, kulturarvet, naturarvet, konst, visuell kultur, det museipolitiska programmet	
Referat	<p>Det museipolitiska programmet omfattar de centrala framgångsfaktorerna fram till år 2030. Visionen är att Finland år 2030 har med de mest aktuella museerna och de mest entusiastiska besökarna. Sex utvecklingshelheter pejar museibranschens framgångsfaktorer. Att omforma museiverksamhetens allmänna mål och att satsa på kunnandet inom branschen är viktigt liksom att dra upp riktlinjerna för verksamhetssätten, strukturerna och finansieringen. Arbetet med samlingarna blir en egen utvecklingshelhet. Samma gäller digitaliseringen. För varje utvecklingsdel definierar man ett mål till 2030. Vidare beskriver man utvecklingsobjektet och de anslutande åtgärderna, vilka omfattar förslag på de parter som verkställer förslaget och som ansvarar för samarbetet. Vidare kommenteras museilagen och behoven att förnya den.</p> <p>Museerna får rollen av experter, partners och möjliggörare i det museipolitiska programmet. Museerna erbjuder upplevelser och information, vilket gör det möjligt att fokusera på skapande, bildning, identiteternas uppbyggnad och på förståelsen av de planerade förändringarna. Museerna har en viktig uppgift när det gäller att dels bygga upp ett hållbart samhälle i kulturellt, socialt och ekologiskt avseende, dels främja välbefinnandet. Programmet fokuserar på museerna som kulturtjänster, som täcker hela landet. Museernas roll är central när det gäller att utveckla områdenas attraktivitet och livskraft.</p> <p>För den regionala och landsomfattande museiverksamhetens del föreslås att ansvaret, strukturerna och finansieringen ses över. Det aktuella systemet som bygger på landsomfattande museer, landsomfattande specialmuseer samt landskaps- och regionala konstmuseer ersätts enligt planerna dels med nationella museer, dels med landsomfattande och regionala ansvarsmuseer.</p> <p>Verkställandet av förslagen i det museipolitiska programmet bygger på samarbete och diskussion med de olika aktörerna och med alla parter. Programmet kommer till nytta i det lokala och regionala utvecklingsarbetet liksom i verksamhetens planering och koordinering.</p>	
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Innehåll

Förord	6
Den föränderliga omvärlden	8
Museisektorns vision och värden 2030	10
Målet är att mötas och bilda partnerskap	11
Den kunniga och lärande museisektorn	15
Museernas samlingar tas fram och i bruk	19
Digitaliseringen öppnar nya möjligheter	23
Det starka och verkningsfulla museifältet i förnyelse	27
Hållbar och flexibel finansiering	42
Museilagen styr och reglerar	47
Åtgärdernas konsekvenser	49

FÖRORD

Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte 29.6.2015 en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta ett museipolitiskt program. Arbetsgruppens uppgift var att övergripande granska det finländska professionella museifältet och bilda en uppfattning om dess framtid. Arbetet skulle göras med hänsyn till förändringar i omvärlden och fokus även på musei- och kulturarvssektorns indirekta effekter bland annat i främjandet av välfärd och kreativitet, tillväxt och sysselsättning samt hållbar utveckling. Dessutom skulle arbetsgruppen ta hänsyn till det av riksdagen godkända uttalandet (RP 303/2014) enligt vilket en totalöversyn av museilagen ska beredas så att lagen kan antas under valperioden 2015–2019.

Arbetsgruppen lämnade sitt förslag till museipolitiskt program 13.3.2017 till undervisnings- och kulturministeriet, som fick 93 utlåtanden om det. Den nu färdigställda publikationen *Möjligheternas museum – undervisnings- och kulturministeriets museipolitiska program 2030* finslipades utifrån arbetsgruppens framställning med hänsyn till de kompletteringsbehov som lyfts fram i utlåtandena.

Det museipolitiska programmet drar upp riktlinjer för de centrala framgångsfaktorerna inom museisektorn fram till 2030. Målet med det museipolitiska programmet är att lyfta fram museerna som experter, partner och möjliggörare. Museerna erbjuder upplevelser och kunskap och skapar på så sätt tillfällen för kreativitet, bildning, identitetsbyggande och förändringsinsikt. Museerna har en viktig uppgift i att bygga ett kulturellt, socialt och ekologiskt hållbart samhälle och främja välfärden. Museerna är en mångsidig och brett tillgänglig kulturtjänst och de spelar en central roll i utvecklingen av regional attraktivitet och livskraft.

Programmet granskar de viktigaste framgångsfaktorerna inom museisektorn via sex olika utvecklingshelheter. Varje helhet består av målbilden för 2030, utvecklingsobjekt och åtgärder. Utvecklingshelheterna fokuserar på att revidera de allmänna målen för museiverksamheten och på riktlinjer för utvecklingen av kompetens, arbetssätt, strukturer och finansiering. Samlingsarbetet och digitaliseringen lyfts fram som separata utvecklingshelheter.

I samband med åtgärderna i programmet anges också de ansvariga parterna för genomförandet och samarbetet. Programmet bör genomföras i samarbete och dialog mellan olika aktörer och berörda parter. Ministeriet önskar att förslagen och riktlinjerna i programmet utnyttjas även på bredare front i det lokala och regionala utvecklingsarbetet. Genomförandet av det museipolitiska programmet utvärderas första gången 2020.

Jag hoppas att det museipolitiska programmet ger inspiration till att utveckla och utnyttja museernas många möjligheter!

Sampo Terho
Europa-, kultur- och idrottsminister

Den föränderliga omvärlden

Välfärdsökningen har hittills varit knuten till den ekonomiska tillväxten och nyttjandet av naturresurserna. Klimatförändringen, de sinande naturresurserna och globaliseringen har många olika sammanhängande och på lång sikt dramatiska effekter för naturmiljön, människornas levnadsförhållanden, ekonomin och samhället. Vår tids största utmaning är att hitta metoder och skapa strukturer för en ekologiskt, socialt, kulturellt och ekonomiskt hållbar välfärdsökning. Hållbarhetstänkandet påverkar också museiarbetet. Det ska stå i centrum såväl i till exempel underhållet av fastigheter och samlingar som i innehållsproduktionen och målen för museernas verksamhet.

Människors föränderliga vanor och attityder utmanar de etablerade tjänstemodellerna. Principen "samma service för alla", som hittills präglat de offentliga tjänsterna, fungerar inte längre. Behoven är mer individuella än förr och tjänsterna förväntas erbjuda större valfrihet. Samtidigt är människor allt mer intresserade av och beredda att påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som riktas till dem. Museerna erbjuder allmänheten allt fler möjligheter att delta i utvecklingen av tjänsterna och verktyg för dem som själva vill värna om kulturarvet. Betydelsen av kundorientering och kundinsikter framhävs i dagens museiverksamhet.

Människor har i dag nästan obegränsade möjligheter att skaffa, ordna och utnyttja information. Informationen sprids överallt och är mer tillgänglig än tidigare, men också splittrad. Den ökade interaktionen mellan människor påverkar i högre grad än förr hur världsbilder tar form och hur vi konsumerar. Institutionerna får en ny roll när det gäller att samla, dela och tolka information. De ska vara snabba och ha beredskap att diskutera och ta ställning. Även inom musei- och kulturarvssektorn är målet att skapa öppnare arbetssätt som stöder individers och sammanslutningars påverkansmöjligheter. Museerna ska kunna motivera och försvara sin ställning som forum för gemensam diskussion och som ställningstagare.

Digitaliseringen fortsätter utvecklas i snabb takt. Hela vår kultur har blivit allt mer digital. Genom digitaliseringen förändras även museernas arbetssätt och tjänster. Det är möjligt att nå enorma mängder människor med material och innehåll som läggs ut på nätet, och

samtidigt lyfts verksamhetens genomslag till en helt ny nivå. För att utnyttja digitaliseringens möjligheter bör museerna satsa på ny slags kompetens och samarbete.

Det globala verksamhetsfältet skapar nya möjligheter för framgång och verksamhet på både organisationens och individens nivå. Till följd av globaliseringen är kopplingarna mer intensiva och bildar beroendeförhållanden och växelverkan. En del människor upplever det här som ett hot mot värden, livsstil och strukturer. När man förstår kontinuiteten och förändringen genom tiderna blir det lättare att se dimensionerna i och bakgrunden till olika fenomen. Ett långt tidsperspektiv och medvetenhet om det förflutna ökar den kulturella insikten, vilket i sin tur stöder självkänslan och uppbyggandet av många slags identiteter. I museernas sociala uppgift framhävs de gemensamma och interaktiva verksamhetsmodellerna som ökar människors möjligheter att delta och på så sätt även kan bidra till att minska marginalisering och ojämlikhet.

Den ökade migrationen och den tillspetsade flyktingsituationen utmanar samhällets strukturer och människors attityder. Flyttrörelser inom landet påverkar regionernas livskraft. I områden med utflyttningsöverskott vittrar servicenätet sönder, och samtidigt ökar trycket på tillväxtcentra. Det kräver strukturella reformer, varav den viktigaste är den pågående social- och hälsovårdsreformen samt kommun- och landskapsreformen. Målet med de strukturella reformerna är att skapa en ny riksomfattande och regional arbetsfördelning som tryggar lika tillgång till tjänster i hela landet. När samhällets strukturer förändras i riktning mot större verksamhetsområden och enheter förändras också oundvikligen museifältets strukturer och organiseringen av museiarbetet.

De ekonomiska förhållandena är en utmaning för den offentliga ekonomin och svåra att prognostisera. Om den offentliga tjänstefinansieringen minskar, skärps konkurrensen om de knappa resurserna ytterligare. Ekonomisk tillväxt och hållbara offentliga finanser kräver att man förnyar strukturer och arbetssätt och utnyttjar kompetens för att skapa nya former av affärsverksamhet och arbetstillfällen. Museernas ekonomi bygger på den offentliga finansieringen nu och i framtiden. När uppgifterna ökar och museerna ska tillgodose kundernas behov förutsätter det att finansieringsbasen för verksamheten breddas inom både den offentliga och den privata sektorn.

Museisektorns vision och värden 2030

Museisektorns vision 2030

År 2030 finns Europas mest aktuella museer och mest entusiastiska museibesökare i Finland.

Museisektorns värden 2030

Gemenskap och interaktion

Samhällena har möjlighet att vara med och definiera kulturarvet. Verksamheten bygger på delaktighet och den öppnar museerna för alla. Den erbjuder alla möjlighet till frimodig och interaktiv medverkan i samhället.

Tillförlitlighet och kontinuitet

Museerna är genuina experter med perspektiv som sträcker sig från det förflutna långt in i framtiden. Museerna är en del av samhällenas minne och deras verksamhet bygger på hållbar utveckling och etiska principer.

Flerstämmighet och demokrati

Kulturarvet tillhör alla och alla har lika tillgång till det. Museerna har en viktig roll i att stödja och utveckla ett flerstämmigt samhälle med kulturell mångfald.

Frimod och fördomsfrihet

Museerna är möjliggörare. Museerna lever med tiden, är redo att förändras och hjälper människor att bygga en bra framtid. Museerna är kreativa och experimentella organisationer som vågar ta risker och är mottagliga för nya idéer.

Målet är att mötas och bilda partnerskap

Målbild 2030

Museerna är aktiva och synliga aktörer i samhället. De tar initiativ och deltar i aktuella debatter samt agerar forum för frimodig och öppen interaktion. Museernas utställningar är aktuella och intressanta även internationellt. Museerna samarbetar allt tätare med individer och samhällen. Allmänheten har fri tillgång till museernas material, kunskap och kunnande och museerna bidrar till nya insikter och ökad förståelse. Genom sina beslut, sin verksamhet och sitt samarbete med olika partner främjar museerna en hållbar utveckling och mångfalden i samhället samt stärker jämlikheten och demokratin. Museernas arbete siktar mot ökad social och ekonomisk välfärd.

Frivilliga sköter kulturarvsmål och förbättrar den gemensamma omgivningen inom Adoptera ett monument -verksamheten som Birkalands landskapsmuseum organiserar. Sakkunniga i muséer dvs. arkeologer, byggnadsforskare och istandsättningsrådgivare hjälper till med arbetet. På bilden sköts Rupakallio område med gravplatser från järnåldern. Bild: Miia Hinnerichsen, Birkalands landskapsmuseum.

Utvecklingsobjekt

Samverkan

Museernas verksamhet är allt mer fokuserad till nätverk såväl inom och över sektorsgränserna som internationellt. Framgång kräver aktivitet, nätverkskunnande och interaktiva färdigheter. Museerna kan verka inom nästan vilken samhällssektor som helst och är även därför inspirerande partner för många slags aktörer. Museerna måste kunna göra val för att verksamheten ska ha effekt. Här drar museet nytta av en stark strategisk profil som bygger på kännedom om omvärldens, kundernas och samhällenas behov och på museets eget kunnande och innehåll.

I vår tid som präglas av öppen information ökar användningen av museernas informationsresurser i och med att både behovet och utbudet växer. Museernas expertis förändras och utvecklas och riktar in sig på samverkan, kunskapsspridning, informationsproduktion och tolkningar. Museerna möter människorna, inte bara på museerna utan också i många vardagliga miljöer och i allt högre grad även digitalt. När museerna lägger ut sin kunskap och sina material och utvidgar museirummet och verksamheten till digitala miljöer förutsätter det att de delar sin expertis och agerar i nya slags partnerskap, nätverk och verksamhetskulturer.

Delaktighet och gemenskap

Museerna stöder individer och samhällen så att de kan definiera och utnyttja sitt eget kulturarv. De inser att individerna också är potentiella utvecklare av deras verksamhet och erbjuder olika kanaler för deltagande i verksamheten och beslutsfattandet. Denna samverkan ger de olika parterna nya perspektiv på kulturarvet och definieringen av det samt skapar upplevelser av delaktighet och ägarskap. Museerna agerar även på bredare front forum för samhällsdebatten och fördjupar aktuella teman genom att ge bakgrund till sambanden mellan fenomen i det förflutna och i nutiden och till framtidsutsikterna, särskilt med hjälp av utställningar.

Museerna har en central roll när det gäller att skapa ömsesidig förståelse mellan nya och nuvarande finländare och är partner i integrationsarbetet. Tröskeln för att använda museernas tjänster ska vara låg för alla befolkningsgrupper. Målet är att allt fler ska beröras av kulturarvet. Museerna ansvarar för att de har den bästa möjliga fysiska, kunskapsmässiga, ekonomiska och sociala tillgängligheten.

Utställningsverksamhet med samhällseffekter

På utställningar, ett karakteristiskt medium för museerna, erbjuds besökarna både upplevelser och kunskap. Utställningarna ger också besökarna inblick i museets verksamhet och samlingar. Med hjälp av sina utställningar tillför museerna debatten forskningsbaserad kunskap om olika fenomenens historia och tidigare tolkningar av dem. Utställningar används också i museipedagogiken. Med hjälp av utställningar med starkt innehåll bidrar museerna till att höja regionernas attraktivitet och utveckla deras livskraft. Museernas utställningar är en hörnsten i kulturturismen.

Utställningarna profilerar framför allt konstmuseernas verksamhet och är ett viktigt sätt att skaffa intäkter. Museernas samarbete och breda nätverk gör det möjligt att visa aktuella utställningar på olika platser både inom och utom landet. Samarbetet med konstnärer inkluderar museerna i konstfältet och erbjuder konstnärerna en plats att visa upp sin produktion samt allmänheten en plats att diskutera den moderna konstens tolkningar av aktuella fenomen. Museernas konstupställningar genomförs ofta i samarbete med konstnärerna, och deras arbetsinsats i ordnandet av utställningarna beaktas i samma mån som de andra organisatörernas insatser.

Inspirerande lärmiljö

Museerna känner sina målgrupper och samhällen som de samverkar med och är en del av. Museerna söker aktivt information om sina samhällen och förädlar den till genuin insikt. Museerna är viktiga partner i det fenomenbaserade lärandet och inspirerande lärmiljöer. De har tillgång till en brokig palett av metoder och verktyg för att förmedla information om kulturarvet och för att stödja särskilt barns och ungas kulturella kompetens och delaktighet. Museerna utvecklar verksamheten för barn och unga i samarbete med dem.

Museerna stärker sin profil som möjliggörare av kulturellt hållbart lärande. Museernas innehåll och expertis står via partnerskap till olika läroanstalters, elevers och studerandes förfogande. Det centrala är att museets verksamhet ska stödja barnens och de ungas identitetsbildning, stärkandet av deras kulturella kompetens och deras delaktighet i kulturen. Museerna är med och tryggar tillgodoseendet av de kulturella rättigheterna. Museerna erbjuder inga färdiga svar utan utmanar till dialog, egna tolkningar, kritiskt tänkande, social samvaro och till att bilda och uttrycka egna åsikter.

Frivilligverksamhet

Frivilligverksamheten blir allt viktigare vid de professionella museerna. Museerna utvecklar aktivt meningsfulla kanaler för deltagande för alla som är intresserade av frivillig- eller vänverksamhet, med hänsyn till olika individers och sammanslutningars kunskaper, färdigheter och intressen. Samarbetet innebär interaktiv och motiverande verksamhet som bygger på ömsesidig respekt. Frivilligverksamheten är en meningsfull och viktig form av samhällsengagemang och kontinuerlig dialog och den stärker relationen mellan museerna och de lokala samhällena och tillför alla parter mervärde. Att starta frivilligprogram är inom den nära framtiden en viktig tyngdpunkt i verksamheten vid allt fler museer. Även det museifält som drivs med frivilligkrafter ses tydligare än tidigare som en lokal och regional resurs och en partner i kulturarvsarbetet.

Åtgärder

1. I sin verksamhet och på sina utställningar lyfter museerna fram samhällligt viktiga och aktuella teman. Museerna har en viktig roll när det gäller att bygga upp förståelse människor emellan. (museerna)
2. Museerna testar och söker nya metoder för deltagande och delaktighet. (museerna, Museiverket)
3. Museerna deltar i samarbetsprojekt, partnerskap och nätverk. (museerna, Finlands museiförbund, Museiverket)
4. Museerna breddar sina insikter om kunderna och samhällena och använder dem i profileringen och produktifieringen. (museerna, Finlands museiförbund, utbildningsanordnarna)
5. Museerna arbetar för att öka jämlikheten i samhället så att tröskeln för att använda museets tjänster är låg för alla befolkningsgrupper. (museerna)
6. Konst-, kulturarvs- och miljöfostran stärks som en del av museernas verksamhet. Museerna utvecklas till lärmiljöer som stöder ett brett kunnande och livslångt lärande. (museerna)
7. Museerna utvecklar och sprider god praxis inom frivilligverksamheten. (museerna, Museiverket)
8. Museerna producerar intressanta och inspirerande utställningar som är kopplade till deras andra verksamhetsformer och innehåll. Utställningarna utnyttjar ny kompetens på ett innovativt sätt. (museerna)
9. Museerna skapar god praxis för att utveckla systemet för konstnärernas utställningsarvoden. (undervisnings- och kulturministeriet, museerna)

Den kunniga och lärande museisektorn

Målbild 2030

Museiarbetet är multiprofessionellt och starkt nätverksbaserat både i hemlandet och internationellt. Museipersonalens sakkunniga och breda expertis garanterar att tjänsterna är högklassiga och verkningsfulla. Museiarbetet hjälper människor möta nya krav som följer av förändringar i omvärlden.

Museisektorn främjar systematiskt möjligheterna till professionell utveckling och mobilitet i Finland och utomlands. Den finländska museisektorns kunnande är på hög nivå även i internationell jämförelse och yrkespersonerna är eftertraktade experter även utanför branschen. Museerna har en gedigen tvärvetenskaplig kompetens. Inom museisektorn kompletteras varierande utbildningar varandra och möjliggör en proaktiv verksamhet med starkt genomslag. Läroämnet museologi kan studeras ända upp till doktorsnivå och har en stark ställning.

Tio museer inom trafik och kommunikation bildar museiföreningen Trafiikki. Service på webben är centralt bl.a. för kundkontakterna. På bilden webbhandel och försäljning av inträdesbiljetter på Finlands luftfartsmuseum. Bild: Timo Idänheimo, Finlands luftfartsmuseum.

Utvecklingsobjekt

Professionalismen i förändring

Styrkan inom museisektorn är de anställdas höga kompetensnivå som grund för kvaliteten på utställningsverksamheten, samlingsarbetet, publikarbetet och informations- och experttjänsterna. I och med att omvärlden och tyngdpunkterna i verksamheten förändras utvecklas också museiarbetet och blir mångsidigare. Samhällets växande förväntningar utöver de kulturpolitiska målen (utbildningspolitiken, ungdomspolitiken, socialpolitiken, finanspolitiken, miljöpolitiken), förväntningarna på större öppenhet, starkare service, nya digitala tjänster samt den internationella dimensionen i verksamheten ställer stora kompetenskrav på museerna. Vid museerna utvecklas beredskapen för att klarlägga innebörden i förändringar så att det hjälper människorna att bygga upp framtiden i den pågående globala omvälvningen.

För att ha framgång måste museerna satsa allt mer på en multiprofessionell personal med bredare kompetens- och erfarenhetsbakgrund än tidigare. I stället för att fokusera på branschfolk och branschkunnskap bör de främja expertgemenskaper som består av olika slags yrkespersoner. Det centrala är att museerna blir medvetna om vilken slags kompetens och expertis som behövs vid respektive museum och hur de kan stärkas. Museernas resurser och arbetssätt ska ge personalen möjlighet att komplettera sitt kunnande på ett flexibelt sätt. Vid museerna behövs ledarskap som stöder det gemensamma ansvarstagandet, interaktionen, kundorienteringen och det ömsesidiga förtroendet. Det är också väsentligt att stärka det affärsmässiga tänkandet och kunnandet.

Samarbete ger ökad kompetens

I framtiden uppkommer expertisen inom museisektorn i öppen interaktion såväl inom museet som i relation till andra aktörer. Museiarbete utförs tillsammans med partner, frivilliga och omgivande samhällen. Samhällena utanför museerna och de regionala aktörerna besitter kompetens, kunskaper och färdigheter och kännedom om det egna kulturarvet och vardagen som kompletterar expertisen hos yrkespersonerna inom kulturarvssektorn.

Olika former av ömsesidigt lärande och mentorprogram stöder utvecklandet och delningen av kompetens i framtiden. De befintliga nätverkens, såsom nätverket för de professionella museernas dokumentation och samlingsarbete TAKOs, goda erfarenheter och praxis utnyttjas i utvecklandet av kompetensen och det ömsesidiga lärandet. Kompetensutvecklingen förutsätter att man identifierar museets styrkor, förmedlar kompetens i branschen och aktivt deltar i andra utvecklingsnätverk utifrån museernas profil. Nätverken gynnar hela branschen, partnerna och samhället på bred bas.

Nationella och internationella utvecklingstrender

Kompetensutvecklingen kräver ökad mobilitet för yrkesfolket inom museisektorn. Genom att utveckla den inhemska och internationella personalrotationen och personalutbytet stärker man kompetensen och reformpotentialen i branschen. Med tanke på yrkesmotivationen och attraktiviteten inom kulturarvssektorn är det viktigt att hitta kanaler för att locka nya experter och erbjuda dem som redan arbetar i branschen möjligheter till vidareutbildning och fortbildning. Förutom att skapa nya möjligheter för unga att söka sig till museisektorn bör man också se till att tyst kunskap och erfarenhet överförs inom museerna när det gäller att stärka deras professionalitet. Med tanke på branschens attraktivitet och förmåga att förnya sig är det viktigt att lönenivån är konkurrenskraftig.

Branscutvecklingen kräver att yrkesfolket, museerna och kulturarvsnätverken bedriver forskningssamarbete med universitet, högskolor och yrkesläroanstalter och aktiv, tvärvetenskaplig forsknings- och publiceringsverksamhet inom musei- och kulturarvssektorerna. En ökning i antalet doktorexamina i ämnen som hänför sig till museisektorn stöder det internationella nätverkandet och ökar möjligheterna att söka extern forskningsfinansiering. Museologin som vetenskap bygger upp gemensamma synsätt i branschen och undersöker museerna så att det genererar ny kunskap för branschens utvecklingsbehov. Därför är det viktigt att trygga högskoleundervisningen i museologi. Även i statsrådets förordning om museer (1192/2005) förutsätts det att museerna har personal som avlagt grundstudier i museologi. Kontinuiteten och framtidsorienteringen i läroämnet museologi skapar förutsättningar för professionella, verkkningsfulla museer i Finland.

Åtgärder

1. Det multiprofessionella arbetet vid museerna ges erkännande. De kompetensområden som i framtiden behövs i olika uppgifter identifieras och möjligheterna att delta i fortbildning främjas. Fortbildningen inom museisektorn genomförs planmässigt. (museerna, museernas huvudmän, Finlands museiförbund, läroanstalterna)
2. En kompetensbehovsutredning utarbetas för museisektorn före 2020 och utifrån den ett nationellt program för kompetens och mobilitet. (Finlands museiförbund, Utbildningsstyrelsen)
3. Museerna stöder personalens deltagande i det internationella kompetensutbytet samt de internationella experternas arbete i Finland. (museerna, museernas huvudmän, Utbildningsstyrelsen)
4. Metoder för ömsesidigt lärande utvecklas som ett led i museernas utvärderingsverksamhet. Museerna definierar sin kärnkompetens och skapar kompetensnätverk utifrån den. (Museiverket, museerna)
5. Inom museisektorn utvecklas mentorskap och karriärmöjligheter för unga yrkespersoner. (Finlands museiförbund, museerna)
6. Museerna uppmuntrar personalen att studera vidare. (museerna, museernas huvudmän, universiteten)
7. Undervisningen och forskningen i museologi tryggas som ett led i utvecklandet av museisektorns yrkeskompetens. (universiteten, undervisnings- och kulturministeriet)

Museernas samlingar tas fram och i bruk

Målbild 2030

Museernas samlings- och informationsresurser utgör en mångsidigt använd grund för verksamheten. Museerna lyfter aktivare fram sina samlingar och material och gör dem till en tillgänglig resurs för både lokalsamhällen och samhället i stort. Den centrala delen av samlingarna har digitaliserats och finns tillgänglig över nätet.

Museerna ger samhällena möjlighet att vara med och ta till vara, visa och värna om kulturarvsfenomen. Samtidigt dokumenterar museerna mångfalden och förändringen i samhället och förmedlar information om dem.

Museerna utökar sina samlingar och sitt övriga material planmässigt, ansvarsfullt och så att de kompletterar varandra. Samarbetet kring samlingarna genomförs lokalt, regionalt och på riksnivå. Bevarandet av samlingar och material tryggas på ett hållbart sätt och samlingarnas användbarhet tryggas genom effektiva processer och verktyg.

Västnylänningarnas kulturarv bevaras och vårdas i samlingsmagasinen Leira i Ekenäs.
Bild: Kiti Karvonen, EKTA museum – Västra Nylands landskapsmuseum.

Utvecklingsobjekt

Målen med samlingsarbetet

Museerna värnar om och synliggör vårt mångsidiga kulturella kapital som är ett arv från tidigare generationer och som lever och formas i nuet och blir tillgängligt för kommande generationer. De val som görs i dag påverkar tolkningarna av både det förflutna och framtiden. Ett högklassigt samlingsarbete förutsätter även i fortsättningen att expertisen är djup, att den delas och att man samarbetar. Eftersom museerna inte kan ansvara för kännedomen om hela den pluralistiska kulturen är det viktigt att ta in människor och samslutningar som ett led i processerna när man fastställer vad som är betydelsefullt kulturarv och vilken del som ska bevaras. Av museerna förutsätter detta beredskap att testa och införa nya arbetssätt.

Mångsidigare tillvaratagande och dokumentation vid museerna berikar och stärker både museifältet och kulturgrunden. För att kunna ta till vara nutidsfenomenen och dokumentera det digitala och immateriella arvet samt hantera det ständigt växande materiella kulturarvet måste branschen ha förmåga att hela tiden lära sig nytt och utveckla sin kompetens på ett kulturellt, socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart sätt.

Samlingssamarbete

För att museerna ska kunna ta till vara kulturarvet på ett omfattande och verkningsfullt sätt måste de samarbeta aktivt med andra aktörer. En verksamhetsform inom museernas samlingssamarbete är samarbetsnätverket för dokumentation och samlingar TAKO. Genom att etablera TAKOs verksamhet ger man museerna möjlighet att utveckla samlingsarbetet på lång sikt och att delta och engagera sig i samarbetet på ännu bredare bas än för närvarande.

Museernas dokumentations- och samlingssamarbete stöder genomförandet av samlingspolitiska program genom att dra upp riktlinjer för museernas ansvar för tillvaratagande och dokumentation. Samtidigt främjas en hållbar utökning av samlingarna. Museerna bör samarbeta för att ha kontroll över utökningen av sina samlingar och hålla dem representativa. De ska också kunna göra motiverade avskrivningar i befintliga samlingar enligt gemensamt överenskomna spelregler.

Samlingsarbetet utvecklas i riksomfattande samarbete med nationella museer och andra nätverk som anknyter till museernas specialområden, samlingsarbete och regionala profil. Nätverkande och ömsesidigt lärande skapar hållbara verksamhetsmodeller för hur museerna ska förvalta och bevara sina samlingar på ett högklassigt sätt.

Museifältet förnyas och kommer att ha regionala och riksomfattande ansvarsmuseer, som ska främja utvecklandet av museernas samlingsarbete inom sina regioner eller ämnesområden. Samlingsarbetet och ansvaret för tillvaratagande och dokumentation bör ses över såväl nationellt som gemensamt utifrån hela regionens perspektiv och en gemensam syn utarbetas på utgångspunkterna för samlingsarbetet i regionen. Alla professionella museer ska ha ett samlingspolitiskt program.

Samlingar och material utgör en resurs och upplevs som meningsfulla endast om de finns att tillgå, är tillgängliga och används aktivt. I fråga om upphovsrättsligt skyddat material inkluderar lagstiftningen begränsningar av upphovsrätten och avtalslicensbestämmelser som möjliggör att även dessa material används och görs tillgängliga på museerna och vid behov att man avtalar om detta. Samlingarnas mobilitet mellan museerna kan ökas genom att utveckla utlåningsverksamheten och göra det möjligt att överföra samlingar från ett museum till ett annat genom donationer och depositioner.

Tillgången till och användningen av samlingarna

I framtiden kommer den digitala tillgången till museernas samlings- och informationsresurser att vara ett av de viktigaste sätten att dela kulturarvsmaterial med olika målgrupper. Tillgängligheten och användbarheten kan också förbättras fysiskt på utställningarna och i samlingslokalerna. För större internationell synlighet bör man också fästa vikt vid att utöka språkutbudet i materialen.

Museernas samlingar utnyttjas aktivt i deras andra funktioner och tjänster och utställningsverksamheten planeras i samarbete med samlingsverksamheten. Museernas informationsresurser är tillgängliga och har samhällelig betydelse till exempel som stöd för beslut om miljön. Ett viktigt mål med den bredare användningen av museernas samlingar och material är att göra dem tillgängligare som forskningsobjekt och källmaterial. Föremåls- och museiforskningsnätverken stöds och forskningsarbetet med universiteten utvecklas.

Bevarandet av samlingarna

Samlingarnas användbarhet kräver också att förvaringsutrymmena, konserveringen och förvaltandet utvecklas. Förebyggande konservering ger materialet ett längre liv och digitalisering minskar behovet av fysisk materialhantering.

Bevarandet och skötseln av samlingarna centraliseras till samlingscenter som är gemensamma för flera aktörer. Ekologiskt hållbara lösningar tillämpas när man renoverar eller bygger nya lokaler. På så sätt minskar den hållbarhetsböda för miljön som bevarandet av material för med sig och kostnaderna för bevarandet sänks.

Åtgärder

1. Museernas material utökas med hänsyn till det pluralistiska samhället. Samhällets deltagande i tillvaratagandet av kulturarvet och dialogen kring det uppmuntras. (museerna)
2. Samlingarnas mobilitet mellan museerna ökas och utlåningsverksamheten utvecklas. (museerna, TAKO, Museiverket)
3. Det riksomfattande samlingsarbetet och arbetsfördelningen inom dokumentationen utvecklas i samarbete och i nätverk. Verksamheten inom samarbetsnätverket för dokumentation och samlingar TAKO etableras och utvidgas till att omfatta även konstmuseerna. (Museiverket, Nationalmuseet, Naturhistoriska museet, TAKO, museerna)
4. Museerna uppdaterar (eller vid behov utarbetar) ett samlingspolitiskt program som styr deras samlingsarbete. Programmen utarbetas och genomförs i samarbete med andra museer. (museerna)
5. Ett forskningspolitiskt program utarbetas i syfte att främja forskningen kring museernas samlings- och informationsresurser och forskningssamarbetet mellan museerna och universiteten före 2020. (Museiverket, museerna, universiteten)
6. Museerna uppmuntras att ta i bruk centraliserade samlings- och konserveringslokaler och att förvara sina samlingar på ett ekologiskt hållbart sätt. (Finlands museiförbund, museernas huvudmän, undervisnings- och kulturministeriet)

Digitaliseringen öppnar nya möjligheter

Målbild 2030

Digitaliseringen stöder och genomsyrar museernas arbete för att värna om kulturarvet och förmedla det till alla. När tjänsterna tillhandahålls via många olika kanaler skapas ett betydande mervärde för både museerna och kunderna. Digitaliseringen har medfört nya sätt att förstå kulturarvet, delta och uppleva delaktighet. Museernas material och kunskap är lättillgängliga via såväl gemensamma som specificerade digitala tjänster. Det fritt tillgängliga materialet utnyttjas på bred basis och kreativt inom samhällets olika sektorer. Det nationella kulturarvet når fram till människorna på ett allt bredare och mångsidigare sätt, även internationellt.

Söktjänsten Finna erbjuder alla intresserade tillgång till det material som finns i Finlands museer, bibliotek och arkiv. På bilden gruppen Hawks i en inbandningssituation i Rundradions studio på Elisabetsgatan i Helsingfors. Bild: Leena Juutilainen (1975), Helsingfors stadsmuseum

Utvecklingsobjekt

Närvaro och delaktighet i den digitala miljön

Den snabba utvecklingen av den digitala verksamhetsmiljön har skapat nya sätt att inte bara konsumera digitala tjänster och innehåll utan också medverka i dem, utveckla dem tillsammans, dela, skapa och återanvända dem. Nu har allmänheten tillgång till nya verktyg som minskat eller helt och hållet eliminerat fysiska, psykiska och sociala hinder för att uppleva kultur- och naturarvet. Med hjälp av digitaliseringen kan museerna främja tillgängligheten, gemenskapen, interaktionen och jämlikheten. Förändringarna förutsätter både att man utvecklar metoderna för att involvera människor och att institutionerna inleder ett bredare samarbete och frångår enskild verksamhet.

Utbudet av digitala tjänster ökar hela tiden på museerna. Det är inte bara fråga om att överföra analoga tjänster till en digital plattform, utan om att i ett bredare perspektiv utveckla nya tjänster och samtidigt förändra tänkesätten, tjänstekonsumtionen och delaktigheten. Med fungerande och kundorienterade digitala tjänster nås allt bredare och nya målgrupper. Samtidigt fördjupas relationen till de befintliga besökarna och skapas möjligheter för massbaserad problemlösning och involverande samproduktion. Digitala material och digitalteknik (3D, förstärkt verklighet och virtuell verklighet) utnyttjas i högre grad och på ett mångsidigare sätt i museilokaler och andra miljöer för museiverksamheten. Relationen mellan museerna och allmänheten fördjupas när de digitala och fysiska mötena är interaktiva och stöder varandra. Synlighet och närvaro i den digitala miljön är en nödvändighet för museernas publikrelationer och för att deras betydelse ska bestå och växa. Om museerna inte är synliga i den digitala miljön hittar användarna andra sätt att konsumera och delta. Därför ska museerna också stärka sin kompetens inom digital kommunikation.

Digitaliseringen av verksamhetsmiljön ska beaktas även i museernas arbete med dokumentation och tillvaratagande. Den digitala kulturen och material som uppkommit digitalt kräver nya sätt att identifiera, välja och dokumentera de fenomen som ingår i dem.

Digitaliseringen av samlings- och informationsresurser

Museernas öppna digitala samlings- och informationsresurser är ett av de viktigaste sätten att dela kultur- och naturarvsmaterial med olika användare. Material ska i fortsättningen digitaliseras effektivt och planmässigt och göras mer tillgängliga över nätet. Samarbetet mellan minnesorganisationerna och gemensamma lösningar såsom tjänsten Finna utvecklas vidare i syfte att förbättra tillgången till material och deras tillgänglighet. Utvecklingsarbetet stöds genom uppföljning av användningen. Processerna för hantering och

långvarig förvaring av digitala material utvecklas så att materialen även i framtiden är tryggade och återanvändbara och kan utnyttjas på bred basis. Det förutsätter att man känner till och följer nationella och internationella standarder och bästa praxis.

Museernas samlingar omfattar också material som skyddas av upphovsrätten och som avses i personuppgiftslagen. Att bevara dessa material och göra dem tillgängliga vid museerna är en uppgift som gynnar samhällets allmänna intresse och som ska möjliggöras med hjälp av lagstiftning.

Digitaliseringen som ett led i utvecklandet av förvaltningen, kompetensen och ekonomin

Den digitala omvälvningen i samhället medför ett behov av att ändra museernas förvaltning och verksamhetskultur. Ändringen kräver en ny form av kompetens så att museerna ska kunna anta de nya utmaningarna på ett tidsenligt och för kunderna meningsfullt sätt. Ökad kompetens ger nya möjligheter till verksamhet som bedrivs i samarbete mellan museerna och andra minnesorganisationer, som når fram till de övriga aktörerna och som överskrider sektorsgränserna. För att kunna bedriva en effektiv verksamhet ska museerna ta in digitaliseringen i sin dagliga verksamhet, sina strategiska beslut och sina arbetsprocesser.

Digitaliseringen ger också möjlighet att produktifiera och sälja tjänster och innehåll och stärker på så sätt den ekonomiska grunden för verksamheten. Utvecklingen av öppen distribution och museernas inkomstbildning förutsätter en ny slags intäktmodell och prognostisering av marknadens behov. I framtiden bygger tjänsterna mer på museernas expertis och mindre på besittandet av själva innehållet. Museernas möjligheter till kontroll över det digitala innehållets hela livscykel, från uppkomst till återanvändning, minskar hela tiden. Man måste ta fram nya möjliggörande verksamhetsmodeller i stället för att reglera, eftersom mängden öppet material och innehåll som produceras av andra aktörer hela tiden ökar på nätet.

Åtgärder

1. Museerna utvecklar och testar nya tjänster och mötesmöjligheter i digitala verksamhetsmiljöer. (museerna)
2. Museerna lägger ut sina material för bred användning. Den öppna digitala tillgången till material främjas och gemensamma tjänster för materialdistribution utvecklas. (museerna, undervisnings- och kulturministeriet)
3. Museerna främjar massbaserad problemlösning i den digitala dokumentationen av vårt gemensamma kultur- och naturarv. (museerna)
4. Museerna fortsätter digitalisera material planmässigt. Materialtillgängligheten och digitaliseringsprocesserna utvecklas i samarbete. Samanvändningen av material tryggas genom att följa de nationella och internationella standarderna för digitalisering. (museerna, Museiverket, undervisnings- och kulturministeriet)
5. Den långvariga förvaringen av digitala material utvecklas med hänsyn till museernas behov. Museerna erbjuder en centraliserad tjänst. (undervisnings- och kulturministeriet, Museiverket, museerna)
6. Museerna utvecklar och inför verktyg för att ta till vara och bevara digital kultur och material som uppkommit i digital form. (Museiverket, Finlands museiförbund, Finlands Hembygdsförbund, museerna)
7. Museernas uppgift att ta till vara kulturarvet och göra det tillgängligt beaktas i lagstiftningen om upphovsrätt och personuppgifter. (undervisnings- och kulturministeriet, justitieministeriet)

Det starka och verkningsfulla museifältet i förnyelse

Målbild 2030

Den finländska museisektorn är en föregångare i Europa. Vår framgångsrika museiverksamhet bygger på att museerna profilerar sig och samarbetar. Arbets- och ansvarsfördelningen mellan museerna är tydlig och utgör grunden för ett nätverk av museitjänster som täcker hela landet. Museiverksamhetens mål och uppgifter styr allokeringen av det offentliga stödet.

Museerna är lokala, regionala och nationella experter på kultur- och naturarvet och konsten. Museerna utvecklar sina tjänster i växelverkan med kunderna och olika befolkningsgrupper. Museerna ökar livskraften i sina regioner. De främjar kulturella, sociala, ekologiska och ekonomiska mål som är viktiga för samhället. De lokala hembygds- och specialmuseerna verkar sida vid sida och i samarbete med de professionella museerna.

Åttondeklassisterna deltog i Konsttestarna-projektet i EMMA - Esbo moderna konstmuseum, där eleverna fick bekanta sig med konst och besöka museet under ledning av en konstnärskompis. Bild: Ari Karttunen, EMMA - Esbo moderna konstmuseum.

Utvecklingsobjekt – Helhetsbilden av det finländska museifältet

Museerna som en resurs

Ett museum är alltid en lokal, regional och nationell resurs, vare sig det gäller ett hembygdsmuseum som drivs med frivilligkrafter, ett kulturhistoriskt stadsmuseum, ett specialmuseum eller ett konstmuseum med internationell profil. Kontakten med människor och samhällen och engagemanget hos museernas stödsammanslutningar och deras vilja att upprätthålla museerna skapar en stadig grund för museiverksamheten. Museerna ska ta hänsyn till huvudmännens och samarbetspartnernas mål när de planerar sin verksamhet, så att deras möjligheter att producera mervärde för intressentgrupperna kan identifieras.

Museerna erbjuder möjligheter till kontrollerad förändring i kultur- och naturmiljön i sitt verksamhetsområde, anpassning till denna förändring, utveckling av turism och näringsliv, samarbete mellan läroanstalter och främjande av konst, välfärd och hälsa. Därför är det fruktbart om museerna och de olika förvaltningsområdena i framtiden kan samarbeta på ett mer målinriktat och planmässigt sätt än för närvarande. Det finns intressant och betydande museiverksamhet, museiutvecklare och spetsenheter på alla nivåer.

En framgångsrik museiverksamhet förutsätter emellertid tydlig profilering. Att bygga upp en profil främjar verksamhetens genomslag och meningsfullhet. Profilen ska återspeglas i museets strategiska beslut, tjänster, produkter och verksamhetskultur. Den ska bygga på identifiering av kunderna och deras behov, omvärldsanalys och museets expertis och innehåll.

Professionella museer

Grunden för ett starkt och verkningsfullt museifält i förnyelse är de professionella museerna som utvecklas utifrån lokalsamhällets behov. Museerna bildar ett nätverk av kulturtjänster över hela landet och detta nätverk ska bibehållas livskraftigt även i framtiden. De professionella museerna är experter på kultur-, konst- och naturarvet i sin egen region och deras styrkor är flexibla arbetssätt, tillförlitlighet och kännedom om omvärlden och aktörsfältet.

De professionella museerna gör sitt kunnande och sin verksamhet bredare och mångsidigare genom att nätverka med andra museer och regionala aktörer. Det är viktigt att identifiera och utnyttja särdragen i det egna verksamhetsområdet och museet. Museerna spelar en central roll särskilt i utvecklandet av regionens attraktivitet och livskraft.

Lokala hembygds- och specialmuseer

Utöver den professionella museiverksamheten finns i Finland också en stor mängd lokala icke-professionella hembygds- och specialmuseer som drivs utifrån frivilligarbete och samhällsengagemang. Museerna drivs av föreningar eller som bisyssla av kommunerna eller andra aktörer. Styrkan hos de lokala hembygds- och specialmuseerna är stödet från det omgivande samhället och deras konkreta deltagande i bevarandet av vårt gemensamma kulturarv och i upprätthållandet av levande tradition. Verksamheten vid de lokala hembygds- och specialmuseerna bygger ofta på aktivt hembygdsarbete och aktiva amatörkretsar.

De regionala ansvarsmuseerna och de övriga professionella museerna spelar även i framtiden en viktig roll när det gäller att stödja och möjliggöra de lokala hembygds- och specialmuseernas verksamhet. Tätare samarbete och dialog mellan museernas yrkesfolk och frivilligaktörerna i kulturarvssektorn skapar goda verksamhetsmodeller och lärupplevelser för alla parter. Museiverket och Finlands Hembygdsförbund deltar i samarbetet kring den riksomfattande utvecklingen av de lokala museernas verksamhet. Museerna bildar ett riksomfattande lågtröskelnätverk för närkulturjänster. Deras värde när det gäller att stärka identiteten och allmänt sett som en lokal och regional resurs bör erkännas på bredare basis än för närvarande.

Reformen av museifältets verksamhet och strukturer

Det professionella museifältet i Finland är i dag strukturerat enligt ansvarsområde (riksomfattande museer, landskapsmuseer, regionala konstmuseer och riksomfattande specialmuseer) och enligt museityp (konstmuseer, kulturhistoriska museer, naturhistoriska museer och specialmuseer). I utvecklandet av museifältet och dess ansvarsområden bör man i fråga om både verksamhet och strukturer sträva efter starkare och mer verkningsfulla enheter. En stark verksamhetsenhet kännetecknas av en tydlig profil och målinriktad verksamhet, en engagerad huvudman och tillräckliga resurser, växelverkan och samarbetsförmåga och en högklassig och effektiv verksamhet.

För att museifältet ska kunna förnyas och stärkas måste museerna ta initiativ och samarbeta med sina stödorganisationer och finansierare så att förändringarna är meningsfulla för såväl branschen som verksamhetens genomslag. Museernas verktyg för förnyelse är att utveckla kompetensen och öka samarbetet och interaktionen, vilket också stöds genom åtgärderna i detta program.

Avsikten är att förnya ansvarsfördelningen, strukturerna och finansieringen i den regionala och riksomfattande museiverksamheten. Den fortsatta beredningen sköts inom ramen för den pågående totalreformen av finansieringssystemet för kulturinstitutioner och den relaterade revideringen av museilagen (729/1992). Den nuvarande indelningen i riksomfattande och regionala museer ersätts med en indelning i nationella museer samt riksom-

fattande och regionala ansvarsmuseer. De nya benämningarna syftar till att klargöra de nationella museernas och ansvarsmuseernas uppgifter och roller. Statlig behovsprövad incitamentsfinansiering bör anvisas projekt för utveckling av hela det professionella museifältets verksamhet och strukturer.

Åtgärder

1. Museerna uppmuntras att höja genomslaget i sin verksamhet med hjälp av profilering. (museerna, kommunerna, Finlands museiförbund, Museiverket)
2. Museernas huvudmän uppmuntras att utveckla museerna som en resurs i verksamhetsområdet och till att skapa branschöverskridande samarbete och partnerskap. (museernas huvudmän, museerna)
3. Samarbetet mellan museerna och utvecklingen av deras arbetsfördelning stöds. (undervisnings- och kulturministeriet, Museiverket, Finlands museiförbund)
4. Kommunerna och museernas övriga huvudmän förbinder sig att utveckla verksamhetsförutsättningarna för sina museer och utnyttjar dem som strategiska resurser och motorer för regional livskraft. (museernas huvudmän)
5. Staten finansierar den professionella museiverksamheten genom finansiering som styrs till huvudmännen via statsandelssystemet med rikstäckande och mångsidiga kulturtjänster som mål. (undervisnings- och kulturministeriet)
6. Museifältet förnyar sin verksamhet och sina strukturer med målet att skapa starkare verksamhetsenheter och öka genomslaget. För detta anvisar staten utöver grundfinansieringen också incitamentsfinansiering. Frågan utreds i samband med reformen av finansieringssystemet för kulturinstitutioner. (museerna, museernas huvudmän, undervisnings- och kulturministeriet)
7. De regionala och riksomfattande ansvarsmuseerna utvecklar det lokala kulturarvsarbetet i samarbete med aktörerna. På riksnivå deltar Museiverket och Finlands Hembygdsförbund i utvecklingsarbetet. (de regionala och riksomfattande ansvarsmuseerna, de lokala hembygds- och specialmuseerna, Museiverket, Finlands Hembygdsförbund)

Utvecklingsobjekt – starka regionala ansvarsmuseer som mål

Nuläget i den regionala verksamheten

Systemet med landskapsmuseer och regionala konstmuseer uppstod på 1980-talet och blev under 1990-talet en del av statsandelssystemet för museer. Undervisnings- och kulturministeriet utser de landskapsmuseer och regionala konstmuseer som på grund av regionala uppgifter beviljas statsandelen höjd med 10 procentenheter. Landskapsmuseernas och de regionala konstmuseernas uppgift är att främja museiverksamheten, bevarandet av kulturmiljön samt den visuella kulturen inom sitt verksamhetsområde och att sköta andra uppgifter som rör samarbete, tillgången på information och sakkunnighjälp.

Finland har 22 landskapsmuseer och 16 regionala konstmuseer. De upprätthålls i huvudsak av kommunerna även om deras verksamhetsområden sträcker sig över kommungränserna till landskapet. Landskapsmuseerna och de regionala konstmuseerna har vart fjärde år förhandlat om prioriteringarna och målen för verksamheten under ledning av Museiverket. Dessutom har Museiverket kommit överens med landskapsmuseerna om skötseln av sakkunniguppgifter i anslutning till kulturmiljön.

Styrkan i systemet med landskapsmuseer och regionala konstmuseer är att tillförlitlig kompetens och sakkunnigtjänster i anslutning till kulturarvet och kulturmiljön funnits tillgängliga nära kunderna. Den regionala sakkunskapen, informationsresurserna och nätverken är styrkor hos de etablerade aktörerna på landskapsnivå. Särskilt vid de museer som också på ett heltäckande sätt sköter sakkunnigtjänster i anslutning till kulturmiljön förverkligas principen om att få alla tjänster över en disk ur kundsynvinkel på ett effektivt sätt. Svagheten är att de regionala tjänsterna inte håller samma nivå överallt, och att uppgifterna i viss mån är ostrukturerade och inte effektivt följs upp.

När systemet ses över ska målet vara att balansera utbudet i de regionala museitjänsterna med regionernas behov och finansieringsstrukturen. Betydelsen av riksomfattande och regionalt samarbete, ansvarsfördelning och samordning ökar. Det är viktigt att strukturerna och finansieringssystemet stöder en målinriktad och effektiv verksamhet och gör det möjligt att ordna tjänsterna heltäckande i hela landet.

Det behövs reglering på lagnivå om museernas regionala uppgifter. Behovet gäller särskilt den regionala skötseln av Museiverkets myndighetsuppgifter i anslutning till kulturmiljön.

Nya regionala mål och uppgifter

Målet är att de regionala ansvarsmuseerna i fortsättningen ska ansvara för regionala sakkunnig- och utvecklingsuppgifter. Skötseln av de regionala uppgifterna i anslutning till kulturarvet och konsten koncentreras i regel till en huvudman. Att ta till vara naturarvet och samar-

beta kring detta kan också utgöra regionalt museiarbete. Det här gör det möjligt för starkare verksamhetsenheter att utvecklas och förbättrar ur kundsynvinkel tillgången till tjänsterna. När uppgifterna koncentreras till en huvudman främjas också växelverkan och samarbetet mellan sakkunniga inom konst, kulturhistoria och naturarv samt kulturmiljö och visuell kultur.

Omdefinieringen av museernas verksamhetsområden följer den nya kommun- och landskapsindelningen men antalet ansvarsmuseer stämmer inte nödvändigtvis överens med antalet nya landskap eller nuvarande museer. Ett ansvarsmuseum kan ha ett verksamhetsområde som sträcker sig över flera landskap. Om ett ansvarsmuseum inte kan eller vill sköta alla uppgiftshelheter kan de i undantagsfall överföras till ett annat ansvarsmuseum.

Undervisnings- och kulturministeriet fastställer museets verksamhetsområde på ansökan av museets huvudman. Uppgiften är frivillig för museet och definieras noggrannare i dialog med huvudmannen. De regionala museernas verksamhetsområden, uppgiftshelheter och ansvar ska definieras tydligt och långsiktigt. Arbetsfördelningen ska vara tydlig även i förhållande till andra aktörer i området (regionala myndigheter, andra museer) och till Museiverket. Arbetsfördelningen mellan Museiverket och de regionala aktörerna ska ses över på ett övergripande sätt särskilt när det gäller uppgifter som anknyter till kulturmiljön.

De regionala sakkunnig- och utvecklingsuppgifterna inkluderar:

1. utvecklingen av det regionala museiarbetet (stöd till museiverksamheten och samlingsarbetet i regionen: samordning av det regionala museiarbetet, rådgivning för och handledning av de lokala museerna och andra kulturarvsaktörer samt utveckling av samarbetet mellan dem, samarbete kring samlingar och informationsresurser, utveckling och tillgång)
2. sakkunniguppgifter i anslutning till kulturmiljön (administrativt och fysiskt skydd, utveckling, informationsproduktion, rådgivning och kommunikation, intressentgruppsarbete)
3. utvecklings- och sakkunniguppgifter i anslutning till kulturarvet, konsten och den visuella kulturen (främja kulturarvet, konsten och den visuella kulturen och förmedla information inom verksamhetsområdet, ge sakkunnighjälp i frågor som gäller ansvarsområdet, sakkunniguppgifter i anslutning till offentlig konst).

Det är möjligt att dessutom ge ett ansvarsmuseum regionalt skräddarsydda uppgifter eller uppgifter som är koncentrerade på riksnivå. Det här stöder museernas profilering och specialisering också i regionala och riksomfattande uppgifter. Utvecklingen av det regionala kulturarvsarbetet förutsätter att man känner till aktörerna i regionen och identifierar deras behov.

Den pågående kommun- och landskapsreformens inverkan på museernas verksamhetsmiljö är svår att förutse. Särskilt i fråga om sakkunniguppgifter i anslutning till kulturmiljön kom-

mer reformen dock att påverka det regionala aktörsfältet och den regionala fördelningen av uppgifter. De nya landskapen föreslås ta över uppgifter från närings-, trafik- och miljöcentralerna samt landskapsförbunden i anslutning till skötseln av kulturmiljön, medan kommunerna föreslås ansvara för kunskap och bildning, kulturtjänster samt markanvändning, byggande och stadsplanering. I kommunernas nya uppgiftshelhet spelar främjandet av gemenskap, välfärd och livskraft en central roll. Museernas roll i förhållande till regionens övriga aktörer och möjligheterna till samarbete också med landskapen bör beaktas i den fortsatta beredningen.

De regionala museerna spelar en betydande roll som experter inom kulturarvet, konsten, kulturarvsfostran och kulturmiljön och för att främja samarbetet inom sina områden. Kultur- och naturarvet samt konsten utgör en viktig resurs för att stärka regionernas och kommunernas särdrag och livskraft. Museernas sakkunnigtjänster kan bland annat stödja en högklassig miljöplanering samt anskaffningen och förvaltandet av offentlig konst.

Finansieringen av det regionala museiarbetet

Målet är att staten även i fortsättningen via statsandelssystemet ska delta i finansieringen av verksamheten. I motsats till nuläget kommer finansieringen i fortsättningen att vara baserad på de uppgiftshelheter som det regionala ansvarsmuseet sköter. Finansieringskriterierna och finansieringssättet preciseras i samband med reformen av statsandelssystemet. De behövliga ändringarna görs i Museiverkets avtals- och styrsystem.

Eftersom det regionala ansvarsmuseet betjänar över kommungränserna vore det nyttigt att utreda möjligheterna att bredda finansieringsbasen i samarbete med områdets kommuner och landskap.

Åtgärder

1. Landskapsmuseernas och de regionala konstmuseernas uppgifter, finansiering och styrsystem ses över som ett led i reformen av finansieringssystemet för kulturinstitutionerna (Arbetsgruppens förslag till reform av det statliga finansieringssystemet för utövande konst och för museer, undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2018:1).
2. De regionala ansvarsmuseerna ersätter det nuvarande systemet med landskapsmuseer och regionala konstmuseer. De regionala ansvarsmuseerna är experter på kulturarvet, kulturmiljön, konsten och den visuella kulturen inom sitt verksamhetsområde och deras verksamhetsområden bestäms så att de följer den nya landskapsindelningen. Sakkunniguppgifter i anslutning till naturarvet kan dessutom kopplas till helheten. (undervisnings- och kulturministeriet)

3. I museilagen införs bestämmelser om det regionala ansvarsmuseets sakkunnig- och utvecklingsuppgifter (inklusive sakkunniguppgifter i anslutning till kulturmiljön) och om hur museet utses. I fråga om de uppgifter som gäller kulturmiljön utreds behovet av att se över speciallagstiftningen om kulturmiljön. (undervisnings- och kulturministeriet)
4. Det regionala ansvarsmuseets uppgifter inkluderar:
 - utveckling av det regionala museiarbetet
 - sakkunniguppgifter i anslutning till kulturmiljön
 - utvecklings- och sakkunniguppgifter i anslutning till kulturarvet, konsten och den visuella kulturen
5. De regionala museerna producerar sakkunnig- och utvecklingsuppgifter för hela landet. I regel är en huvudman ansvarig för de regionala uppgifterna inom respektive verksamhetsområde. Det regionala ansvarsmuseet kan ansvara för uppgifterna i flera landskap. Uppgiftshelheterna bygger på frivillighet och fastställs i dialog med huvudmannen. (undervisnings- och kulturministeriet, de regionala ansvarsmuseerna, museernas huvudmän)
6. Det riksomfattande styrsystemet reformeras så att det stöder skötseln och uppföljningen av de regionala uppgifterna. (undervisnings- och kulturministeriet, Museiverket, de regionala ansvarsmuseerna, museernas huvudmän)
7. I skötseln av sakkunniguppgifter som anknyter till kulturmiljön samarbetar museerna med Museiverket och andra lokala, regionala och riksomfattande aktörer som sköter uppgifter i anslutning till kulturmiljön. (museerna, kommunerna, de regionala myndigheterna, Museiverket)
8. Staten finansierar de regionala uppgiftshelheterna med särskild finansiering som styrs till huvudmannen via statsandelssystemet. Finansieringen grundar sig i fortsättningen på de uppgiftshelheter museet sköter. Finansieringskriterierna och finansieringsgrunderna preciseras i samband med reformen av statsandelssystemet för kulturinstitutionerna. Finansieringsresurserna dimensioneras så att alla uppgiftshelheter kan skötas heltäckande i hela landet. (undervisnings- och kulturministeriet, museernas huvudmän)
9. Möjligheterna att bredda finansieringsbasen för det regionala ansvarsmuseet utreds i samarbete med områdets kommuner och landskap. (museernas huvudmän, landskapen)

Utvecklingsobjekt – Riksomfattande ansvarsmuseer som mål

Nuläget i systemet med riksomfattande specialmuseer

Finland har 16 riksomfattande specialmuseer med uppgifter och finansieringsbas enligt museilagen och museiförordningen. Undervisnings- och kulturministeriet utser de riksomfattande specialmuseer som på grund av riksomfattande uppgifter beviljas statsandelen höjd med 10 procentenheter. Museernas uppgift är att främja specialmuseiverksamheten inom sitt specialområde och sköta andra uppgifter som rör samarbetet, tillgången på information och sakkunnighjälpen inom sitt specialområde. Utöver dessa har försvarsministeriet utsett Krigsmuseet som verkar under Försvarshögskolan till försvarsmaktens centralmuseum och riksomfattande specialmuseum för krigshistoria.

De riksomfattande specialmuseer som utses av undervisnings- och kulturministeriet förhandlar vart fjärde år med Museiverket och ministeriet om prioriteringarna och målen för den riksomfattande verksamheten. Utöver den höjda statsandelen beviljar undervisnings- och kulturministeriet de riksomfattande specialmuseerna behovsprövat verksamhetsbidrag för skötseln av riksomfattande specialuppgifter. I fortsättningen kallas de här museerna riksomfattande ansvarsmuseer. Benämningen skiljer det riksomfattande ansvarsmuseet från andra specialmuseer och nationella museer och betonar den riksomfattande ansvarsuppgiften enligt förordningen om museer.

Det riksomfattande specialmuseumssystemets funktion och utvecklingsbehov bedömdes i en utredning om specialmuseer 2012. Utifrån utredningen infördes kriterier för den riksomfattande specialmuseiverksamheten i museilagen 2015. Kriterierna används i bedömningen av nya museers ansökningar om status som riksomfattande specialmuseum. Även de nuvarande riksomfattande specialmuseerna ska senast vid utgången av 2018 visa att de uppfyller kriterierna.

Framtidens riksomfattande ansvarsmuseer

Avsikten är att ersätta systemet med riksomfattande specialmuseer med riksomfattande ansvarsmuseer. De riksomfattande ansvarsmuseerna utvecklar aktivt museisektorn, både nationellt och internationellt. De utgör en mångsidig grupp som förenas av sin fokus på en riksomfattande verksamhetssektor. Verksamhetssektorerna har inte slagits fast i lag utan utformas enligt behoven och förändringarna i verksamhetsmiljön. De bedöms utifrån sin samhällliga betydelse och med hänsyn till behovet av museiverksamhet inom den aktuella sektorn.

Heterogena verksamhetssektorer och intressentgrupper är ett särdrag för de riksomfattande ansvarsmuseerna, men med tanke på verksamhetens inriktning och genomslag bör skötseln av sakkunnig- och utvecklingsuppgiften allt starkare avspegla ansvaret för kultur-

arvet, förankringen hos aktörerna, samarbetet och utvecklingsrollen som museet sköter och samordnar inom sitt ansvarsområde. Ansvarsmuseerna bör i sin riksomfattande verksamhet fokusera på utvalda tyngdpunkter och följa upp utfallet. Samtidigt bör ett museum som verkar på riksnivå också vara närvarande i sitt lokalsamhälle.

Avsikten är att i allt högre grad granska finansieringen av de riksomfattande ansvarsmuseerna utifrån deras uppgifter. När uppgifterna slås fast beaktar man mångfalden av aktörer och utnyttjar informationen från bedömningen av huruvida förutsättningarna i museilagen uppfylls. Finansieringskriterierna och finansieringssättet preciseras i samband med reformen av statsandelssystemet. Behövliga ändringar görs i Museiverkets styrsystem.

Åtgärder

1. De riksomfattande specialmuseernas uppgifter, finansiering och styrsystem ses över som ett led i reformen av finansieringssystemet för kulturinstitutionerna (Arbetsgruppens förslag till reform av det statliga finansieringssystemet för utövande konst och för museer, undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2018:1).
2. De riksomfattande ansvarsmuseerna ersätter det nuvarande systemet med riksomfattande specialmuseer. (undervisnings- och kulturministeriet)
3. De riksomfattande ansvarsmuseerna och deras finansiering utvecklas utifrån deras uppgifter. Bestämmelser om de riksomfattande ansvarsmuseernas sakkunnig- och utvecklingsuppgifter och hur museerna utses införs i museilagen, som fastställer de riksomfattande uppgiftshelheterna. (undervisnings- och kulturministeriet)
4. Staten finansierar de riksomfattande ansvarsmuseernas verksamhet med särskild finansiering via statsandelssystemet. Finansieringen grundar sig i fortsättningen på de uppgiftshelheter museet sköter. Finansieringskriterierna och finansieringsgrunderna preciseras i samband med reformen av statsandelssystemet för kulturen. (undervisnings- och kulturministeriet)

Utvecklingsobjekt – De nationella museerna och Museiverkets utvecklingsverksamhet

Nationella vägvisare

Finland har tre riksomfattande museer. Finlands nationalmuseum är kulturhistoriskt riksmuseum, Nationalgalleriet är riksmuseum för bildkonsten och Naturhistoriska centralmuseet är riksmuseum för naturvetenskap. Museerna har olika ägarunderlag, författningsgrund och styrsystem, men deras roller som nationella aktörer inom sina egna områden är snarlika. Begreppet riksomfattande museum togs i bruk i början av 2000-talet när begreppet riksomfattande centralmuseum frångicks. I praktiken har det emellertid visat sig att riksomfattande museum som begrepp inte tillräckligt skiljer sig från andra museer, i synnerhet riksomfattande specialmuseer, som verkar på riksnivå. Därför är det motiverat att i fortsättningen kalla de ovannämnda museerna nationella museer.

De nationella museerna hör till de nationella konst-, vetenskaps- och kulturinstitutionerna och regleras på lagnivå. De nationella museerna utökar och upprätthåller landets äldsta, nationellt betydande kulturhistoriska och naturvetenskapliga samlingar och konstsamlingar och främjar på riksnivå genom sin verksamhet forskningen kring, kännedomen om och genomslaget av kultur- och naturvetenskap och konsten. De nationella museerna spelar också en central roll som debattörer som tar ställning. Ett brett publikunderlag, en nationellt betydande programverksamhet samt nätverkande och synlighet både nationellt och internationellt karakteriserar museernas verksamhet. De nationella museernas samlingsansvar bestämmer deras sakkunniguppgifter. De har ett särskilt ansvar i utvecklingen av museiverksamheten och kompetensen i samarbete med Museiverket och de regionala och riksomfattande ansvarsmuseerna.

Museiverket som nationell utvecklare

Museiverket är den sakkunnigmyndighet som ansvarar för skyddet av kulturarvet och kulturmiljön och som leder och utvecklar det allmänna museiväsendet i landet. Verket har en etablerad och mångsidig roll som expert, ledare och utvecklare inom sektorn. Under Museiverkets ledning har man kommit överens med landskapsmuseerna om skötseln av myndighets- och sakkunniguppgifter i anslutning till kulturmiljön i regionerna samt vart fjärde år förhandlat med landskapsmuseerna, de regionala konstmuseerna och de riksomfattande specialmuseerna om prioriteringarna för verksamheten.

Utvecklingen av sektorn förutsätter ett tätt samarbete särskilt med musei- och kulturarvssektorn och med miljöförvaltningen. I utvecklingen av museisektorn har också de nationella museerna ett ansvar för utvecklingen och samarbetet inom sina egna områden. Också samarbetet mellan Museiverket och de nationella museerna bör stärkas. Museiverkets uppgifter och verksamhetens tyngdpunkter ses över med hänsyn till förändringarna i omvärlden.

Åtgärder

1. De nuvarande riksomfattande museerna (Nationalgalleriet, Finlands nationalmuseum och Naturhistoriska centralmuseet) kallas i fortsättningen nationella museer. (undervisnings- och kulturministeriet)
2. De nationella museerna utvecklar innehållet och arbetsätten inom sina egna områden i samarbete med de övriga museerna och partnerskapsnätverken. De nationella museerna delar aktivt sin kompetens och gynnar på det sättet utvecklingen av hela museisektorn. (de nationella museerna)
3. De nationella museerna deltar synligt i samhällsdebatten ur sina egna ämnesperspektiv. De nationella museerna stärker ytterligare sin profil som internationella aktörer och påverkare. (de nationella museerna)
4. Museiverket ansvarar för den riksomfattande utvecklingen av musei- och kulturmiljösektorn i samarbete med den övriga museisektorn. Målet är att förbättra kvaliteten och genomslaget i museiverksamheten. Museiverkets roll som riksomfattande utvecklare av kulturarvssektorn stärks och dess uppgifter ses över så att de motsvarar förändringarna i omvärlden. (Museiverket, museerna)

I ett omfattande samarbete med museerna har Museiverket tagit fram en utvärderingsmodell för museerna. Den nya utvärderingsmodellen stöder utveckling av museernas verksamhet.

Utvecklingsobjekt – Universitetsmuseerna

Nuläget för universitetsmuseerna

Finlands alla universitet besitter kulturhistoriskt material som anknyter till deras egen historia. Dessutom har många universitet naturvetenskapliga samlingar. Under Helsingfors universitet verkar det kulturhistoriska Helsingfors universitetsmuseum och Naturhistoriska centralmuseet, som är ett av tre nationella museer. Vid Åbo och Uleåborgs universitet finns zoologiska och botaniska museer, vid Jyväskylä universitet ett vetenskapsmuseum med en kulturhistorisk och en naturvetenskaplig avdelning. De naturvetenskapliga museerna är en naturlig del av universitetsväsendet eftersom forskning och utbildning är en viktig del också av museernas verksamhet.

Enligt universitetslagen (558/2009) hör det till universitetens uppgifter att främja den vetenskapliga bildningen. Då universiteten fullgör sina uppgifter ska de främja livslångt lärande, samverka med det övriga samhället och främja forskningsresultatens genomslag i samhället. Universitetens museer spelar en viktig roll för att främja den vetenskapliga bildningen och de främjar också det livslånga lärandet genom att förmedla forskningsresultat på ett lättbegripligt sätt till personer i alla åldrar. Museerna är en del av universitetens samhälleliga växelverkan. De kulturhistoriska samlingarnas betydelse som forsknings- och undervisningsmaterial har minskat, och från fall till fall har man övervägt att delvis placera dem i andra organisationer, men det har varit motiverat att bevara samlingar som hör till universitetens historia och kulturarv i anslutning till universiteten.

Finansiering och styrning

Naturhistoriska centralmuseet är för tillfället det enda museum som utgör en del av universiteten och samtidigt för sina omkostnader allokeras finansiering för riksomfattande uppgifter i styrningsförfarandet mellan universitetet och undervisnings- och kulturministeriet. Naturhistoriska centralmuseet samordnar samarbetet mellan Finlands naturvetenskapliga museer och botaniska trädgårdar. Naturhistoriska centralmuseet samarbetar också tätt med miljöförvaltningen. De övriga universitetsmuseernas resursfördelning avgörs dock helt av de universitet som upprätthåller museerna. Det gäller också största delen av Naturhistoriska centralmuseets verksamhet. Undervisnings- och kulturministeriets högskole- och forskningspolitiska avdelning ansvarar för styrningen av universiteten, men har inget direkt styrande förhållande till universitetens institutioner eller delar som till exempel museerna.

Universiteten beslutar självständigt om sin verksamhetsstruktur och hur de riktar finansieringen av sin verksamhet till olika uppgifter eller funktioner. Universitetet bedömer sina museers omfattning och verksamhet främst utifrån forskningens och utbildningens behov. Finansierings- och styrsystemen bör utvecklas så att de identifierar museiverksamhetens resultat och genomslag på ett bättre sätt än i dag.

Samarbete och utveckling

Universitetsmuseerna bör precisera och definiera sina kärnuppgifter både som en del av universitetsorganisationen och i förhållande till resten av museifältet. Genom att agera aktivt inom den egna organisationen och i museisektorns nätverk synliggör universitetsmuseerna verksamhetens genomslag och betydelse för forskningen inom museisektorn och sin roll i värnandet av det egna samfundets kulturarv.

Om särdragen i museiverksamheten beaktas i universitetens strategiarbete ökar genomslaget i universitetsmuseernas verksamhet. Det är bra att följa upp universitetsmuseernas verksamhet med hjälp av lämpliga genomslagsindikatorer. Olika sätt att mäta universitetsmuseernas genomslag i sina organisationer bör undersökas och utredas.

En arbetsgrupp vid undervisnings- och kulturministeriet som 2007 utredde utvecklingen av den naturvetenskapliga museiverksamheten lade fram ett förslag om fusionering av museer, som inte avancerade. För att trygga och utveckla museernas verksamhet har samarbetet emellertid intensifierats, och det här bör fortsätta. Även samarbetet med miljöförvaltningen och lämpliga forskningsinstitut bör vidareutvecklas.

Samarbetet med icke-professionella aktörer och med resten av museifältet bör intensifieras. Universitetsmuseernas kunskap och kompetens kan utnyttjas bättre även i utvecklingen av museisektorn. Därför är det motiverat att i fortsättningen kunna bevilja museerna behovsprövade statsunderstöd för museer.

Universiteten besitter betydande nationella museisamlingar och bevarandet av dem bör fastställas i lag på ett motsvarande sätt som för samlingar i andra museer som staten äger eller finansierar. En väsentlig del av universitetens uppgift att bevara sitt eget kulturarv är också att värna om de helheter av miljöer och byggnader som utgör campusområdena.

Åtgärder

1. Mätningen av universitetens resultatrikhet och genomslag utvecklas så att den bättre beaktar museiverksamheten. Styrningen och finansieringen av universitetsmuseerna utvecklas så att museiverksamhetens resultat och genomslag beaktas bättre än i dag, så att det blir möjligt att rikta finansieringen för att utveckla museernas verksamhet. (universiteten, universitetsmuseerna)
2. Universitetsmuseernas samlingar beaktas i lagstiftningen. (undervisnings- och kulturministeriet)
3. Universitetsmuseerna preciserar och definierar sina kärnuppgifter både som en del av universitetsorganisationen och i förhållande till resten av museifältet. Samarbetet med frivilliga aktörer och resten av museifältet intensifieras. (universitetsmuseerna, museerna)
4. Behovsprovade statsunderstöd avsedda för museer får i fortsättningen beviljas också universitetsmuseer. (Museiverket)

Hållbar och flexibel finansiering

Målbild 2030

Museerna och deras tjänster har bildat nätverk med offentliga och privata finansiärer och med näringslivet. Basfinansieringen täcks med offentliga medel. Museerna har intensifierat sitt samarbete och utnyttjar den delade kompetensen och långt utvecklade arbetsfördelningen för att kontrollera ökningen av de fasta kostnaderna och bygga upp nya intäktsmodeller. Museernas ekonomi står på en stadig grund och finansieringsbasen har breddats till näringslivet, utbildningssektorn och den sociala sektorn, som utnyttjar museernas tjänster. Museerna har tagit i bruk innovativa finansieringsformer.

Museikortet är en inträdesbiljett till över 250 museer i Finland. Kortet har lanserats av Finlands museiförbund. Bild: Marjo Vänttinen, ©Museokortti.

Utvecklingsobjekt

En pluralistisk samhällsresurs

Museerna är kulturarvsexperter och utgör en betydande regionalekonomisk resurs. I egenkap av kultur- och resemål och attraktionsfaktorer är museerna både direkt och indirekt betydande inkomstkällor för sina orter. Det ekonomiska välstånd som museerna ger upphov till gynnar dock inte alltid direkt museerna själva. Placeringar i museiverksamhet är lönsamma investeringar som återbetalar sig både ekonomiskt och genom andra positiva effekter på till exempel välfärden, bildningen, delaktigheten och regionernas identitet och livskraft.

Museiverksamheten har en stark samhällsroll. I museernas verksamhet betonas ansvaret för att bevara kulturarvet även för kommande generationer. Museernas grundläggande uppgift kommer inte att förändras och den offentliga finansieringen av verksamheten är fortsättningsvis motiverad. En hållbar finansiering av museernas allt fler uppgifter förutsätter tillräcklig offentlig finansiering. En stark offentlig basfinansiering stöder museernas uppgift i arbetet med att bygga ett pluralistiskt och demokratiskt samhälle.

Museernas finansieringsbas och försäljning av tjänster

Museerna ska kunna producera tjänster som motsvarar kundernas behov och påvisa verksamhetens positiva effekter för att hävda sig i konkurrensen om resurser. Genom att sälja tjänster till exempel till utbildningssektorn och den sociala sektorn kan finansieringsbasen för verksamheten breddas. För att det här ska lyckas måste intressanta och kundorienterade lösningar utvecklas och långsiktiga partnerskap ingås. På motsvarande sätt bör samarbetet med näringslivet och i synnerhet med turistnäringen utvecklas. När allt mer material blir fritt tillgängligt bör museerna satsa på att produktifiera sina sakkunnigtjänster och sitt innehåll. Det här förutsätter kännedom om marknadens behov och kräver att en ny typ av intäktsmodell utvecklas.

För att innovativa finansieringsformer ska kunna utvecklas och tas i bruk behövs utbildning och spridning av god praxis och kompetens. Gräsrotsfinansiering och andra nya finansieringsformer (till exempel kapitalisering och National Art Fund-modellen) där finansieringsansvaret fördelas över en bred bas är intressanta för museisektorn. De stöder den växande kollektiviteten och delaktigheten som samtidigt är en trend i museiverksamheten. I dagsläget förekommer stora skillnader i prissättningen av snarlika produkter på olika museer. Ur kundsynvinkel behövs tydliga prissättningsgrunder.

Gratis inträde tillämpas i många europeiska länder, ofta begränsat till statens museer och basutställningar. För specialutställningar tas vanligen en inträdesavgift. Även i Finland finns museer med gratis inträde, och till de flesta museer är inträdet gratis för barn och

unga. Eftersom frågan om gratis inträde regelbundet blir föremål för offentlig debatt är det bra att utreda vilka möjligheter lösningen medför och vilka förutsättningarna är. Det gäller att beakta att avgiftsfriheten förändrar museernas budgetstruktur, och lämpligheten bör bedömas från fall till fall.

Den offentliga finansieringen av museiverksamheten

De finländska museernas verksamhet bygger i hög grad på offentlig finansiering. Kommunerna och staten är de viktigaste finansiärerna och täcker cirka 80 procent av utgifterna i museiverksamheten. De allt stramare offentliga finanserna har försämrat också museernas verksamhetsförutsättningar.

Hösten 2016 inleddes reformen av statsandelssystemet för kulturinstitutionerna, som uppstått i början av 1990-talet. Reformen utgår från identifieringen av förändringar och utmaningar i omvärlden. År 2017 omfattades 123 museer av statsandelssystemet. Museerna har huvudsakligen betraktat det som ett fungerande system, men ett strukturellt problem är att de resurser som står till förfogande inte motsvarar de faktiska årsverken. Målet är att det nya systemet ska fungera och stödja en högklassig, effektiv verksamhet. För museiverksamheten är det viktigt att finansieringen fortsättningsvis är förutsägbar och långsiktig.

Verksamhetens genomslag kan inte mätas enbart i till exempel antalet museibesök, utan museiverksamhetens och museitjänsternas mångsidighet bör beaktas i det nya finansieringssystemet. Också finansieringsgrunderna för de regionala och riksomfattande uppgifterna ses över så att de motsvarar den föränderliga omvärlden.

Museernas kostnadsstrukturer bör ses över för att se till att deras ekonomi bygger på en stadig grund. Personal- och fastighetskostnadernas andel av museernas omkostnader är hög. Särskilt fastighetskostnadernas andel har stigit under de senaste åren, vilket har lett till att resurserna för den egentliga verksamheten kontinuerligt minskat. I fråga om personalkostnaderna gäller det att beakta att lönenivån inom museisektorn bör vara konkurrenskraftig. För att lätta upp kostnadsstrukturen och skära ned kostnaderna behövs samarbete över sektorsgränserna i utvecklingen av tjänster samt innovativa lösningar för förvaringen av samlingarna. För att stävja de stigande fastighetskostnaderna behövs mer regional sam användning av utställnings- och samlingslokaler.

Museiverkets projektunderstöd hjälper museisektorn förnya sig. Ett särskilt fokusområde bör vara projekt som främjar utvecklingen, specialiseringen och arbetsfördelningen inom museisektorn. Understöd får i fortsättningen beviljas också för universitetsmuseernas utvecklingsprojekt. Systemet med statsunderstöd utvecklas som ett led i undervisnings- och kulturministeriets strategiska utveckling av statsunderstödssystemet.

Finansieringen av de nationella museerna täcks i huvudsak med statsmedel även i framtiden. Museernas förvaltningsmodeller samt finansierings- och styrsystemen är emellertid olika. Statens långsiktiga mål bör vara att oavsett förvaltningsmodell stärka och utveckla de museer som ligger på grund av sparåtgärderna inom den offentliga ekonomin under 2010-talet. De nationella museerna bör gemensamt utveckla mätningen av styrningen och uppföljningen när det gäller verksamhetens genomslag.

Universitetsmuseernas samarbete bör intensifieras för att klarlägga deras ställning och finansieringsgrunder. Deras verksamhet för att öka universitetens samhällliga genomslag bör synliggöras. Universitetsmuseerna bör säkerställa en tillräcklig resursfördelning och korrekt prissättning för de tjänster som erbjuds externa aktörer och andra förvaltningsråden för att inte försämrade förutsättningarna att sköta museets grundläggande uppgifter.

Den privata finansieringen spelar redan nu en viktig stödjande roll för museiverksamheten. För att uppmuntra privat tilläggsfinansiering bör man utreda möjligheterna att utvidga avdragsrätten i beskattningen av donationer till museerna.

Åtgärder

1. Museerna identifieras som en strategisk resurs och anvisas utvecklingsfinansiering. (intressentgrupperna, landskapen, kommunerna)
2. Museerna produktifierar och utvecklar sin kompetens och sitt material för att skapa tjänster som kan säljas till olika förvaltningssektorer, turistnäringen och det övriga näringslivet. Lanseringen av tjänsterna stöds genom att sprida information om museiverksamhetens kulturella, ekonomiska, sociala och hälsorelaterade effekter. (museerna, Finlands museiförbund)
3. Museerna förbättrar sin expertprofil och produktifierar sin kompetens till säljbara tjänster med högre förädlingsgrad. Museerna utvecklar nya intäktsmekanismer. (museerna, Finlands museiförbund)
4. Museerna utvecklar och tar i bruk innovativa finansieringsformer och effektiviserar utvecklingen och införandet av digitala tjänster. (museerna)
5. Museerna utvecklar sina intäktsmodeller så att de förstärker museets profil och utbudet av tjänster som ökar verksamhetens genomslag. Museerna utvecklar både avgiftsbelagda och avgiftsfria tjänster. (museerna)
6. Konsekvenserna av gratis inträde för museernas tillgänglighet, genomslag och intäktsmodeller utreds. (Museiverket, undervisnings- och kulturministeriet, Finlands museiförbund)
7. Statsandelssystemet utvecklas och görs mer funktionellt. (undervisnings- och kulturministeriet)
8. För att kontrollera de fasta kostnaderna intensifieras samarbetet mellan museerna, kompetens delas och arbetsfördelningen och specialiseringen utvecklas. (museerna)
9. Staten utreder möjligheterna att främja skattefriheten för donationer som görs till museer. (undervisnings- och kulturministeriet)
10. De nationella museernas verksamhetsförutsättningar tryggas på lång sikt. Verksamhetsstyrningen och uppföljningen av genomslaget utvecklas. (undervisnings- och kulturministeriet)

Museilagen styr och reglerar

Den museipolitiska arbetsgruppen hade i uppgift att bedöma museilagens tidsenlighet och behovet av en totalreform av lagen. I samband med ändringen av museilagen 2014 förutsatte riksdagen i sitt uttalande (kulturutskottets betänkande 17/2014 rd) att regeringen bereder en totalöversyn av museilagen så att lagen kan antas under valperioden 2015–2019.

Avsikten är att översynen av museilagen ska genomföras som ett led i arbetet med att förnya finansieringssystemet för museer, teatrar (inkl. dans och cirkus) och orkestrar 2018–2019.

Den gällande museilagen (729/1992) föreskriver om museiverksamhetens syften och villkoren för erhållande av statsandel. Dessutom innehåller lagen bestämmelser om erhållande av statsandel och fastställandet av antalet årsverken samt om grunderna för den höjda statsandelen. Lagen föreskriver också om villkoren för att utses till ett riksomfattande specialmuseum.

Närmare bestämmelser om villkoren för erhållande av statsandel och uppgifterna för de museer som får höjd statsandel har utfärdats genom statsrådets förordning om museer (1192/2005, ändrad 456/2013). I förordningen föreskrivs bland annat om personalens behörighet och förhandlingarna om prioriteringar för de museers verksamhet som får förhöjd statsandel. Bestämmelser om landskapsmuseernas, de regionala konstmuseernas och de riksomfattande specialmuseernas uppgifter har utfärdats genom förordningen.

I totalreformen av museilagen beaktas följande synpunkter:

1. Museilagen och museiförordningen utgör också i fortsättningen ett stöd för utvecklingen av museisektorn genom att lagen fastställer målen, uppgifterna och villkoren för den professionella museiverksamheten.
2. Museiverksamhetens uppgifter betonas ur samhällets perspektiv.

3. Museernas uppgifter och verksamhetens syfte uppdateras och även följande nya synvinklar beaktas:
 - mångfalden och delaktigheten i kulturarvet
 - den kulturella hållbarheten i den hållbara utvecklingen som helhet
 - välfärden
 - det immateriella kulturarvet
 - stödet för den demokratiska samhällsutvecklingen
4. Villkoren för erhållande av statsandel fastställs tydligt så att de museer som erhåller och vill erhålla statsandel känner till kraven på professionell museiverksamhet.
 - de gällande villkoren för att få statsandel är huvudsakligen riktiga och nödvändiga, men begreppen ska preciseras och uppdateras
 - ägarskapet av samlingarna som villkor för statsandel och bestämmelserna om trygghandlet av samlingarna ses över
 - villkoren som gäller planeringsdokument ses över och det avgörs om ett krav på samlingspolitiskt program ska införas
 - behörighetskraven förblir huvudsakligen oförändrade; kompetensen ska vara mångsidig och inte närmare avgränsad än i nuläget, men för museichefens del ska också ledarskapserfarenheten och studierna betonas
 - Kravet på minimiantalet anställda ses över
5. Bestämmelser om uppgifter för museer som får höjd statsandel utfärdas på lagnivå.
 - den höjda statsandelen ersätts med uppgiftsbaserad finansiering, motsvarande ändringar införs i lagen
 - bestämmelser om uppgifterna, också om sakkunniguppgifterna i anslutning till kulturmiljön, utfärdas i fortsättningen genom lag i stället för genom förordning
 - begreppet ansvarsmuseum införs i museernas beteckningar
 - förordningens bestämmelse om förhandlingar ses över
6. Bestämmelserna om erhållande av statsandel och fastställande av antalet årsverken ändras så att de motsvarar det nya finansieringssystemets verksamhetsprinciper.
7. Förhållandet mellan behovsprövad finansiering och lagstadgad finansiering samt grunderna för finansieringen ses över och fastställs i samband med reformen av finansieringslagstiftningen.
8. I samband med det nationella genomförandet av Europeiska unionens dataskyddsförordning granskas behovet av att komplettera museilagen så att den tryggar rätten att behandla personuppgifter för att kunna sköta museets uppgifter.
9. Närmare bestämmelser får utfärdas genom förordning.

Åtgärdernas konsekvenser

Samhälleliga konsekvenser

Museerna är en förutsättning för ett kulturellt rikt och mentalt välmående samhälle. De stärker människors och samhällets kulturella och sociala kapital och utgör en viktig del av vårt gemensamma kultur-, konst- och naturarv.

Det museipolitiska programmet betonar museernas roll som experter, partner och möjliggörare. Programmet slår fast en värdegrund för museiverksamheten som bygger på gemenskap och interaktion, tillförlitlighet och kontinuitet, flerstämmighet och demokrati, frimod och fördomsfrihet. Programmet framhäver museisektorns aktiva roll i stärkandet av välfärden, delaktigheten och samhällsdialogen.

Museitjänsternas regionala täckningsgrad och tillgänglighet förbättras särskilt när det gäller sakkunniguppgifter i anslutning till kulturmiljön.

Ekonomiska konsekvenser

Åtgärderna i programmet har inga direkta konsekvenser för statsfinanserna. Det är möjligt att huvudsakligen genomföra dem inom ramarna för statsfinanserna. En hållbar finansiering av museernas allt fler uppgifter förutsätter tillräcklig offentlig finansiering.

Om det är möjligt att anvisa tilläggsresurser inom ramen för statsfinanserna kan målen i programmet uppnås snabbare och med större genomslag. Sådana åtgärder är

- att anvisa incitamentsfinansiering för att förnya museifältet med målet att bygga upp verksamhetsenheter som är funktionellt och strukturellt starkare än i dag och verksamhet som har ett starkare genomslag.
- att anvisa extra årsverken till statsandelssystemet för att svara mot utvecklingsbehoven inom museisektorn och finansiera de regionala ansvarsmuseernas nya uppgifter
- att långsiktigt trygga de nationella museernas verksamhetsförutsättningar

Det museipolitiska programmet medför inga direkta ekonomiska konsekvenser för kommunerna eller andra huvudmän. Genomförandet av målen i programmet skulle underlättas om finansieringsbasen breddades så att den bättre än i dag motsvarar museernas uppgiftsområden inom olika sektorer (till exempel välfärd, lärande, turism). De stigande fastighetskostnaderna kan påverkas bland annat genom att museerna delar utställnings- och samlingslokaler. Möjligheterna att bredda finansieringsbasen för regionala ansvarsmuseer utreds i samarbete med regionernas kommuner och landskap.

I fråga om museernas egen medelanskaffning föreslår programmet att material och kompetens produktifieras till tjänster som kan säljas.

Författningskonsekvenser

Det museipolitiska programmet inkluderar en bedömning av behovet av ändringar i museilagen. Museilagen revideras och då beaktas förutom det museipolitiska programmet även de ändringar som följer av reformen av finansieringssystemet för kulturinstitutionerna. Samtidigt ändras till behövliga delar bestämmelserna om Museiverket.

Museernas samlingar inkluderar också material som skyddas av upphovsrätten och som avses i personuppgiftslagen. Enligt programmet bör upphovsrätts- och personuppgiftslagstiftningen ta hänsyn till museernas uppgift att ta till vara kulturarvet och göra det tillgängligt.

Universiteten besitter betydande nationella museisamlingar och bevarandet av dem bör enligt programmet tryggas i lag på ett motsvarande sätt som för samlingar i andra museer som staten äger eller finansierar.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-558-7 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)